

УДК 739.4:7.071.1"19-20"

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/94-2-37>**Ростислав ШМАГАЛО,***orcid.org/0000-0002-9853-8989**доктор мистецтвознавства, професор,
декан факультету історії та теорії мистецтва
Львівської національної академії мистецтв,
(Львів, Україна) shmahalo@hotmail.com*

САКРАЛЬНИЙ КОВАНИЙ МЕТАЛ У ТВОРЧОМУ ДОРОБКУ ОЛЕГА БОНЬКОВСЬКОГО ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

У статті висвітлені питання сучасного поступу сакрального мистецтва України в галузі металопластики на прикладі творів з авторської серії кованих хрестів та свічників відомого майстра ковальства, народного художника України, професора, завідувача кафедри художнього металу Львівської національної академії мистецтв, Олега Боньковського. Поданий аналіз його робіт з мистецької і культурологічної точок зору.

Становлення й розвиток О. Боньковського як художника з металу збігається з початком загальноєвропейського відродження ковальського мистецтва у 1970–1980-х рр. Він став одним із фундаторів сучасного ковальства в Україні, сприяв відновленню підготовки студентів з цього фаху у мистецьких навчальних закладах, передовсім у Львові. Митець є учасником багатьох фестивалів та виставок ковальської майстерності на теренах нашої країни й у світі. У його доробку присутній широкий спектр різноманітних за призначенням та вирішенням декоративних витворів, у яких авторське бачення кованої пластики поєднане не тільки зі знанням традицій і прийомів ковальського ремесла, особливим відчуттям сучасного формотворення, але й з глибоким розумінням давньої символіки зображальних елементів. У серії кованих хрестів та свічників, виконаних протягом 2020-х рр., майстерне використання мови знаків у процесі втілення задуму сприяло появі цілісної концепції й гармонійної архітектоніки творів, в яких складні змістовні асоціації виникають з лаконічної й вишуканої графічності орнаментальних мотивів. Композиції виробів вирізняються багатоманітністю на основі, здавалося б, найпростішої форми – хреста. Інтерпретація художником стародавніх символів розкриває філософську глибину авторського трактування ідеї. Авторський метод спричинив створення модерних за формою та змістом робіт, демонструючи непересічні здобутки сакрального напрямку в ковальстві України.

Ключові слова: *декоративне мистецтво України ХХІ ст., сакральний художній метал, ковальство, знак, символ, ковани хрести, свічники.*

Rostyslav SHMAGALO,*orcid.org/0000-0002-9853-8989**Doctor of Art History, Professor
Dean of the Faculty of Art History and Theory
Lviv National Academy of Arts
(Lviv, Ukraine) shmahalo@hotmail.com*

SACRED FORGED METAL IN THE CREATIVE WORK OF OLEG BONKOVSKY

The article highlights the issues of the modern progress of Ukrainian sacred art in the field of metal plastic using the example of works from the series of forged crosses and candlesticks by the famous blacksmith, People's Artist of Ukraine, Professor, Head of the Department of Artistic Metal of the Lviv National Academy of Arts, Oleg Bonkovsky, and presents an analysis of his works from an artistic and culturological point of view.

The formation and development of O. Bonkovsky as a metal artist coincides with the beginning of the pan-European revival of blacksmithing in the 1970s and 1980s. He became one of the founders of modern blacksmithing in Ukraine, contributed to the restoration of the training of students in this profession in art educational institutions, primarily in Lviv, and is a participant in many festivals and exhibitions of blacksmithing in our country and around the world. His oeuvre includes a wide range of decorative works of various purposes and solutions, in which the author's vision of forged plastic is combined not only with knowledge of the traditions and techniques of the blacksmith's craft and a special sense of modern form-making, but also with a deep understanding of the ancient symbolism of pictorial elements. In a series of forged crosses and candlesticks made during the 2020s, the skillful use of sign language in the process of implementing the idea contributed to the emergence of a holistic concept and harmonious architectonics of the works, in which complex meaningful associations arise from the laconic and refined graphicity of ornamental motifs. The composition of the products is distinguished by the creativity of forms, and the artist's interpretation of ancient symbols reveals the philosophical depth of the author's interpretation of the idea, which led to the creation of modern works, demonstrating the extraordinary achievements of the sacred direction in Ukrainian blacksmithing.

Key words: *Ukrainian decorative art of the 21st century, sign, symbol, sacred forged crosses, candlesticks.*

Постановка проблеми. Вивчення творчості окремих майстрів дає можливість створити повноцінну картину поступу ковальського мистецтва України, розкриваючи як змістовно-образні, так і технічні особливості робіт, відстежувати стилістичні й технологічні зміни у цьому різновиді декоративного мистецтва. З цього погляду важливим є дослідження нових здобутків одного з фундаторів сучасного ковальства в Україні, Олега Боньковського, адже вони недостатньо висвітлені у наукових публікаціях.

Аналіз досліджень. Ковальство є одним із розповсюджених видів народного ужиткового ремесла, а від кінця ХХ ст., після періоду занепаду, переживає активний розвиток як важлива частина декоративного мистецтва в Україні та світі. Однак, цей поступ не отримав належної уваги вітчизняних науковців, за винятком небагатьох праць, серед яких і публікації автора статті (Шмагало, 2015; 2016: 194–212; 457–479).

Проте, наукові дослідження, що стосуються розвитку художньої металопластики, створеної як об'єкти сакрального мистецтва, насамперед, присвячені історії виникнення певних форм, символічним і технічним аспектам виконання подібних робіт, є доволі нечисленними. Одним з перших звернув увагу на ці витвори Д. Щербаківський, котрий у 1926 р. писав, що «На Україні і в Галичині також ставили хрести на спомин про великі чи страшні події, наприклад, в пам'ять визволення від кріпацтва, позбавлення від нападу татарського, від холери, чуми і т. п. В наші часи ставлять хрести при дорогах на своїм полі взагалі «на славу Божу», або «за одпущення гріхів» (Щербаківський, 1926: 21), зазначаючи «Придорожні хрести відрізняються від надгробних не стільки своєю формою, скільки великістю і окрасами» (Щербаківський, 1926: 22).

Мистецтвознавиця С. Боньковська зауважувала, що «Саме християнська святиня стає основним осередком засвоєння чужоземного досвіду та розвитку всіх видів місцевого релігійного церковно-храмового мистецтва. У ній синтезується як храмовобудівельне, так і мистецтво монументального й станкового декору, організації храмового простору, формування літургійно-предметного середовища та вербального супроводу церковних обрядів. Серед цього різноманіття видів, родових і типологічних структур, типів та окремих творів особливе місце, як уже зазначалося, належить творам церковної металевої пластики» (Боньковська, 2008: 26). Відмітивши, що «Художні металеві вироби церковного призначення – це величезний і водночас недостатньо досліджений пласт україн-

ської християнської культури», авторка розглянула типи й технічні особливості виготовлення, приділила увагу символічно-образному вирішенню тих чи інших виробів сакрального характеру (Боньковська, 2008: 260).

Різним аспектам розвою ковальського мистецтва сьогодення присвячені праці С. Роготченко, який писав, що «Могутній підйом економіки держави кінця ХХ та початку ХХІ століття дав поштовх розвитку ремесла, що згодом трансформувалось у творчість. Українські творчі колективи та майстри-індивідуали досягли світового рівня. Україна репрезентує свої творчі ковальські здобутки на рівні найрозвиненіших європейських та світових країн» (Роготченко, 2018: 295).

Важливе значення для розуміння знакової системи сакрального ковальства мають також наукові праці, присвячені трактуванню міфології, вірувань, символів та емблем. Серед них публікації М. Селівачова (Селівачов, 2005), М. Станкевича (Станкевич, 2004), А. Поцелуйка (Поцелуйко, 2025) та Р. Гошовського (Гошовський, 2011: 48–52).

Проте дослідження художнього ковальства в українському мистецтвознавстві не було би повним без аналізу творів О. Боньковського. У низці публікацій та в окремих розділах монографій і видань різного характеру автор статті неодноразово аналізував ковальське мистецтво художника (Шмагало, 2000: 55; 2013: 281–291; 2000: 2). Однак, у літературі недостатньо висвітлені здобутки О. Боньковського упродовж останнього десятиліття, зокрема, виконання ним кованих хрестів і свічників, презентованих на його виставці в Національному музеї у Львові ім. Андрея Шептицького у 2023 р. Будучи куратором цієї виставки, автор співпрацював з художником, створивши тексти для альбому та упорядкувавши каталог робіт (Шмагало, 2024). Втім, презентований в цьому альбомі творчий доробок О. Боньковського потребує поглибленого наукового опрацювання.

Мета статті – проаналізувати творчий шлях і доробок Олега Боньковського останнього десятиліття, акцентувавши увагу на розкритті ним знакової й образної системи кованих хрестів як елемента сакрального кованого металу України.

Виклад основного матеріалу. У своїй еволюції кожний вид чи галузь мистецтва переживають історичні злети і падіння, періоди розквіту чи забуття. Власну траєкторію, як мистецтво і ремесло, закарбувало також ковальство, вік якого становить щонайменше три тисячі років. Активний розвиток ковальства відбувався і в середньовічному Львові, утворивши традиції виконання

елементів екстер'єру та предметів ужитку, серед яких було й церковне начиння. Це спричинилося до виникнення унікального за масштабністю та якістю архітектурного художнього металу міста.

Проте, у ХХ ст. ця галузь творчості пережила піввіковий час занепаду та нову хвилю відродження, що розпочалося наприкінці 1970-х рр. і триває донині. Нагода простежити характер цієї хвилі у часі та в усіх її жанрово-видових і стилістичних видозмінах виникла завдяки виставці піонера відродження галузі або «львівського Гефеста» Олега Боньковського (2023). Персональна виставка «Коваль Олег Боньковський» з нагоди його 80-ліття відбулася в Національному музеї ім. Андрея Шептицького у Львові і містила переважно твори сакрального характеру. Більшість із них – це хрести, свічники, світлини храмових брам, поручнів та кованого іконостаса каплиці Благочиння Святоонуфріївського монастиря.

Олег Боньковський – жива легенда українського художнього металу, народний художник України. Його творче приборкання заліза синхронне із хвилею загальноєвропейського відродження ковальського мистецтва у 1970–1980-х рр. Знаковою подією відродження художнього ковальства в Україні стала персональна виставка «Коване залізо Олег Боньковського», яка відбулася у Львівському музеї етнографії та художніх промислів 1984 р.

Майстер став найвідомішим у світі представником українського художнього ковальства, одним з основоположників кафедри художнього металу Львівської національної академії мистецтв, виховав цілу плеяду талановитих послідовників. Авторитетний учасник престижних ковальських симпозіумів в Україні, Австрії, Чехії, Німеччині, Швеції та США, він є також автором методичних розробок і статей, в яких висвітлює проблематику розвитку та власний погляд на сучасний художній метал у світі.

Творчий доробок «львівського Гефеста» представляє широкий спектр втілення авторських образотворчих, технічних і стилістичних ідей, в ньому прочитуються мистецький шлях, авторська пластика, «раціо», стилістика декору. О. Боньковський став універсальним майстром, для якого важливим є передусім вміння конструктивно мислити та структурувати форми, що робить його твори надзвичайно продуманими, вираженими з точки зору архітектоніки роботи й організації простору. Поряд з тим він творить власну знаково-символічну систему, щоби якомога лаконічніше передати зміст виробу через формальне вирішення. Кожний твір завжди ретельно продуманий технологічно і композиційно, ґрунтується на

величезному попередньому відборі та кристалізації остаточного задуму. При цьому методи роботи О. Боньковського світоглядно охоплюють враження від уроків композиції його вчителя Р. Сельського до аналізу сучасної професійного доробку закордонних колег.

Секрет піввікового успіху ковальства О. Боньковського можна пояснити, насамперед, тим, що він зважає на естетику того, що можна спостерігати у житті. Культура ХХ ст., загартована естетичним бунтарством, продемонструвала характерний для представників декоративного мистецтва перехід від традиційного ремесла до мистецьких звершень, що поєднують давні технічні прийоми із модерними формальними рішеннями. Такі майстри долають багатовікову ілюзію «високого покликання» лише «богообраних» красних мистецтв (живопису, скульптури, архітектури тощо). М. Протас зауважувала «Звертала на себе увагу мультидисциплінарність творчого підходу багатьох митців до завдання...», відзначаючи застосування художниками складної техніки виконання «...в творах не лише світського призначення, але і сакрального, як в інтер'єрах, так і в ландшафті та архітектурно-урбаністичному плануванні об'єктів різного призначення» (Протас, 2022: 60). Це повною мірою стосується й О. Боньковського, предметний «залізний світ» творів якого рівноправний з образотворчим мистецтвом. Це – ковані брами для храмів, іконостаси, надбанні хрести, поручні, настінні панно для інтер'єрів, хороси, люстри, бра, світильники, паркова і виставкова пластика, сувеніри.

Від перших кроків самостійної творчості в галузі ковальства О. Боньковський уникав «літературності», зосереджуючи увагу на самодостатній асоціативній формі виробу. Відхід автора від фольклорної образності окреслився в композиції «Слов'янські боги» (1983), у якій майстер продемонстрував своє бачення традицій ковальського ремесла. Тут його авторський почерк набув відтінку легкого, доброзичливого гумору, що виразило давньослов'янську міфологію вірувань в образах богів Хороса, Сварога, Перуна, Велеса, Ярила, Лади і Леля, та низці фігуративних творів 1960–1980-х рр. Знаковим твором, який остаточно викристалізував притаманний О. Боньковському стиль, є панно «За народними мотивами» (1983). У ньому митець максимально застосував виражальні засоби лінії, ритміки та пластики, відмовившись від фігуративних зображень. Мереживний принцип залишився визначальним і під час створення тематичних орнаментально-фігуративних композицій монументального характеру.

Низку огорож, воріт, рекламних вивісок О. Боньковський виконав для історичної частини Львова. Відповідальність подібних завдань пов'язана з тактовним узгодженням твору сучасного художника із середовищем давнього міста, з урахуванням стилістики певного часу. Митець завжди шляхетно пристає на пропоновані правила гри, продиктовані пам'ятками архітектури.

На окрему увагу заслуговує сторінка творчості О. Боньковського як члена асоціації ковалів "AVANA" під час відвідин США. Там, зокрема, з'явилися нові творчі ходи циклічних композицій, в яких автор не зраджує характерній для нього лірично-філософській тематиці. Як стверджує дослідник А. Поцелуйко «...дослідження духовної традиції як форми передачі релігійного, соціального і культурного досвіду вимагає звернення до аналізу таких жанрів усної народної творчості, як казки, легенди, перекази, думи, які є основним ретранслятором давніх міфологічно-релігійних структур» (Поцелуйко, 2025: 282). У США митець на замовлення християнської общини виконав і перші хрести. Повернувшись в Україну, він від 2014 р. продовжував працювати над серією образних хрестів, спонуканий боротьбою захисників України з російською агресією.

Одним зі значимих мотивів у доробку О. Боньковського є зображення хреста. Підкреслюючи поширення таких елементів у культурі України, М. Станкевич писав, що «У ранньохристиянське мистецтво хрест проникає в III–IV ст., а в наступних століттях він впроваджується в літургію, стає постійною темою пластичних і живописних зображень» (Станкевич, 2004: 20). Як зазначає Р. Гошовський, «Знак хреста, якому поклоняємося, дуже широко використовується в образотворчому мистецтві. Його втілення через образ божественного використовують у сакралізації образу людини – під час обрядів наносяться на одяг священників, виготовляють предмети церковного вжитку, такі як напестольні хрести, ручні, екстер'єрні. Вони є символом духу й безсмертя» (Гошовський, 2011: 49).

Світоглядно хрестологія О. Боньковського визріла на десятиліття раніше, ніж настав переломний для його «залізної творчості» 1980-й рік. Ще 1972 р. з'явилися сповнений динамічного драматизму бетонний горельєф із зображенням селянина за мотивами повісті Василя Стефаника «Камінний хрест», вагомий вплив мала також поезія Івана Франка й Лесі Українки. Тож уже пів віку хресна тематика в залізі постає неймовірно багатим розмаїттям творчо-філософських інтерпретацій і символів української боротьби. Сам майстер

називає цей дородний творчий процес власною «хресною дорогою». На цій дорозі він не обирає «легких» хрестів. Кожен із них є філософськи продуманим, унікальним авторським твором, що має своє високе сакральне «призначення».

Щодо ідейної кульмінації, то вона виражена в образно-лаконічному універсальному сакрумі «хрестотворів». У виставці, яка відбувалась у виставкових залах Національної спілки художників України (Київ, 2025), була представлена ретроспективна частина й нинішня авторська серія хрестів, створених упродовж 2019–2023 рр. Маштабність експозиції свідчить, що така праця кількісно і якісно не має аналогів у галузі художнього металу в Україні та Європі. Початково автором було заплановано серію хрестів, «присвячену Перемозі України над московією» (19 творів), та серію свічників «Різдвяна зірка» (15 творів), які інтерпретують чи не найпоширеніші у світі сакральні релігійні символи. Очевидну формальну креативність і світоглядно-філософську глибину композицій підсилюють назви: від біблійного символу «Виноградної лози» до «Присвяти Небесній Сотні», «Над полями спалених соняшників», «Над полями вітряків» та «Над чистими водами». Перелічений ряд продовжують хрести, названі на честь релігійних свят: «Йорданський», «Животворний», «Зішестя Святого Духа». Усі твори наповнює потужна знакова енергетика. Вони гостро актуальні за своїм драматичним змістом і за оптимізмом духу та несуть сильний емоційний заряд.

У формально-технологічному плані автор принципово дотримується традиційних для давнього ковальства технік і засобів з'єднання найпростіших елементів твору в єдину цілісну композицію геометризованого або «розквітлого» хреста. Данину традиції у серії найповніше виражає ромбовидна композиція хреста «Виноградна лоза». Апогеєм багаторічного авторського пошуку геометрично-структурних композицій є хрест «Над полями спалених соняшників». Від 2014 р. образ спалених соняшників утвердився як символ скорботи за загиблими українськими воїнами в російсько-українській війні. Найпопулярнішими серед візерунків, що вражають лаконічністю вирішення або динамічністю й розкішшю, є орнаментальні комбінації з фітоморфних, тетралогічних мотивів і зображень людських постатей. Серед мотивів декору автор найчастіше обирає елементи «розетки», «зірки», «хреста», «свастики», «ромбу», «квадрату» та «кола», компіляції яких, за визначенням М. Селівачова, є спробами «... багатьох авторів розробити власні типологічно-класифі-

каційні системи орнаментальних знаків, мотивів, символів» (Селівачов, 2005: 237). Притаманні ковальській орнаментіці мотиви й абстрактні геометричні знаки переважають у декорванні творів з округлими, потрійними, чотирибичними елементами, хрещатими композиціями, рапортно-кесонними схемами.

Відзначимо, що О. Боньковський є справжнім «володарем стихій» у залізі. Він неперевершено передає пластичну плинність води у хресті «Над чистими водами» та повітря у хресті «Над степами вітряків». Автор сам жартома каже, що вправний коваль повинен уміти викувати з розпеченого заліза те, що жінка може зліпити з тіста. Саме таке надзавдання проявляється у динамічній композиції хреста «Зішестя Святого Духа». Ритміка залізних ліній досягає тут враження невагомості і випускається в небо.

На початку 2020-х рр. О. Боньковським викувана авторська серія підсвічників «Різдвяна зірка» (12 творів), які інтерпретують один з найпоширеніших у світі сакральних релігійних символів Світового Древа. Це найменші рухомі предмети кованого сакрального ансамблю. Варіативні композиції так званих «різдвяних» хрестів можуть слугувати і в якості напрестольних. Підсвічники демонструють безмежну варіативність композиційної схеми хрестовидних розеток, які автор принципово творить на основі давніх технік з'єднання і просікання металу.

Висновки. Сакральне ковальство Олега Боньковського позначене неповторним авторським стилем. Художник-коваль практично змінив стереотипи церковної традиції, яка дозволяла виго-

товляти предмети сакрального вжитку лише з благородних металів та їх сплавів. Утім, він чутливо реагує на задану стилістику храмової архітектури. Не порушуючи ustalених структурних канонів церковного начиння, митець водночас не зраджує характерним рисам самого ковальства: раціональності форми та монохромного аскетизму. У предметно-видовому діапазоні це ковальство досягло ансамблевого звучання «залізного рою», але не претендує на головні ролі у храмовому ансамблі. Чорний метал немовби «жертвує» поліхромію для ікони. Тож у творах народжується ритмічний сплав повітря і мережива чорних графічних ліній, які красномовніше за золото підносять до споглядання Божої сутності. Okремо відзначимо авторські свічники та проекти семисвічників О. Боньковського. Їхні композиційні інтерпретації розроблено в рамках канонічних схем Світового Древа. За своїм світоглядом та естетикою, митець є глибоко закоріненим в народну культуру. В підсвічниках проглядаються символи-інтерпретації, перековані мовою металу з народних вишивок, писанок, традиційного різьблення по дереву.

О. Боньковський є яскравим представником львівських митців свого покоління, провідна риса яких – універсалізм творчих пошуків у широкому жанрово-видовому діапазоні. Періодично він презентує також ретроспективні персональні виставки живопису, авторської книжкової графіки, збірки поезій та новел. Утім, саме ковальство Олега Боньковського – піонера відродження цього різновиду декоративного мистецтва, багато в чому визначило шлях розвитку художнього металу у Львові та Україні загалом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Боньковська С. М. Сакральна металева пластика в системі храмового комплексу. *Українське мистецтвознавство: матеріали, дослідження, рецензії*: зб. наук. пр. Вип. 8. Київ : ІМФЕ ім. М.Т. Рильського НАН України, 2008. С. 26–28. URI: <https://nasplib.isofts.kiev.ua/handle/123456789/16870> (дата звернення: 15.10.2025)
2. Гошовський Р. Декоративно-семантичні чинники сакралізації культових об'єктів українців XVI – початку XXI століття. *Вісник Прикарпатського університету. Мистецтво*. 2011. Вип. 21–22. С. 48–52.
3. Поцелуйко А. Міфологічні вірування як основа етнічних культурних кодів. *Fine Art and Culture Studies*. 2025. Вип. 2. С. 281–287. DOI: <https://doi.org/10.32782/facs-2025-2-38> (дата звернення: 10.12.2025)
4. Протас М. О. Художнє ковальство як «розширене поле» скульптури. *Український мистецтвознавчий дискурс*. 2022. Вип. 6. С. 56–63. DOI: <https://doi.org/10.32782/uad.2022.6.7> (дата звернення: 10.12.2025)
5. Роготченко С. Збереження традицій та впровадження інновацій у ковальському мистецтві України від 1970 років до сьогодення. *Збірник наукових праць Сучасне мистецтво*. 2018. Вип. 14, С. 287–298. DOI: <https://doi.org/10.31500/2309-8813.13.2018.152251> (дата звернення: 15.12.2025)
6. Селівачов М. Р. Лексикон української орнаментики: (іконографія, номінація, стилістика, типологія). Київ : Ант, 2005. 400 с.
7. Станкевич М. Автентичність мистецтва. Питання теорії пластичних мистецтв. Львів : СКІМ, 2004. 192 с.
8. Шмагало Р. Ковані брами для храмів (Олег Боньковський). *Образотворче мистецтво*. 2000. Ч. 3–4. С. 55.
9. Шмагало Р. Сакральне ковальство Олега Боньковського; Памятні хрести; Свічники; Семисвічники. *Олег Боньковський: Ковані хрести*: альбом / авт.-упоряд. Р. Шмагало. Львів : Видавництво «Свічадо», 2024. 96 с.: іл.
10. Шмагало Р. Сакральний напрямок у ковальстві Олега Боньковського. *Український світ. Україна – Німеччина*. 2000. С. 2.

11. Шмагало Р. Художній метал України ХХ – поч. ХХІ ст. *Енциклопедія художнього металу*. Т. II. Львів : Априорі, 2015. 276 с. 668 іл.
12. Шмагало Р. Т. Художній метал України другої половини ХХ ст. *Історія декоративно-прикладного мистецтва України: у 5 т. / НАН України, ІМФЕ ім. М. Т. Рильського*. Т. 5 / голов. ред. Г. Скрипник. Київ : ІМФЕ ім. М. Т. Рильського, 2016. С. 194–212; 457–479.
13. Шмагало Р. Ювілей «Львівського Гефеста»: панорама творчості Олега Боньковського. *Вісник Львівської національної академії мистецтв*. Вип. 24. Львів : ЛНАМ, 2013. С. 281–291.
14. Щербаківський Д. Буковинські і Галицькі дерев'яні церкви, надгробні і придорожні хрести, фігури і каплиці. *Українське мистецтво*. Ч. 2. XXXIV. Київ; Прага : Укр. громад. вид. Фонд, 1926. 62 с.: іл.

REFERENCES

1. Bonkovska, S. (2008) Sakralna metaleva plastyka v systemi khramovoho kompleksu. [Sacred metal sculpture in the temple complex system] *Ukrainske mystetstvoznavstvo: materialy, doslidzhennia, retsenzii: zb. nauk. pr.*, 8. 26-28. <https://nasplib.isofts.kiev.ua/handle/123456789/16870> (date of access: 15.10.2025). [in Ukrainian]
2. Hoshovskyi, R. (2011) Dekoratyvno-semantychni chynnyky sakralizatsii kultovykh ob'ektiv ukrainsiv XVI – pochatku ХХІ stolittia. [Decorative and semantic factors of sacralization of cult objects of Ukrainians in the 16th – early 21st centuries] *Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Mystetstvo*, 21–22. 48-52. [in Ukrainian]
3. Potseliuko, A. (2025) Mifolohichni viruvannia yak osnova etnichnykh kulturnykh kodiv. [Mythological beliefs as the basis of ethnic cultural codes] *Fine Art and Culture Studies*, 2. 281-287. <https://doi.org/10.32782/facs-2025-2-38> (date of access: 10.12.2025). [in Ukrainian]
4. Protas, M. (2022) Khudozhnie kovalstvo yak „rozshyrene pole“ skulptury. [Artistic blacksmithing as an „expanded field“ of sculpture] *Ukrainskyi mystetstvoznavchyi dyskurs*, 6. 56-63. <https://doi.org/10.32782/uad.2022.6.7> (date of access: 10.12.2025). [in Ukrainian]
5. Rohotchenko, S. (2018) Zberezhennia tradytsii ta vprovadzhenia innovatsii u kovalskomu mystetstvi Ukrainy vid 1970 rokiv do sohodennia. [Preservation of traditions and introduction of innovations in the blacksmithing art of Ukraine from the 1970s to the present] *Zb. nauk. pr. Suchasne mystetstvo*, 14. 287-298. <https://doi.org/10.31500/2309-8813.13.2018.152251> (date of access: 15.12.2025). [in Ukrainian]
6. Selivachov, M. (2005) *Leksykon ukrainskoi ornamentiiky (ikonohrafiia, nominatsiia, stylystyka, typolohiia)* [Lexicon of Ukrainian Ornamentation: (ikonography, nimation, stylistics, typology)]. Kyiv: ANT. 400 p. [in Ukrainian]
7. Stankevych, M. (2004) Avtentychnist mystetstva. Pytannia teorii plastychnykh mystetstv. [Authenticity of art. Questions of the theory of plastic arts]. Lviv: SKIM. 192 p. [in Ukrainian]
8. Shmahalo, R. (2000) Kovani bramy dlia khramiv (Oleh Bonkovskyi). [Forged gates for temples (Oleg Bonkovsky)] *Obrazotvorche mystetstvo*, 3-4. 55. [in Ukrainian]
9. Shmahalo, R. (2024) Sakralne kovalstvo Oleha Bonkovskoho; Pamiatni khresty; Svichnyky; Semysvichnyky. [Sacred blacksmithing by Oleg Bonkovsky; Memorial crosses; Candlesticks; Seven-candlesticks] *Oleh Bonkovskyi: Kovani khresty: Lviv: Vydavnytstvo «Svichado», 96 p.* [in Ukrainian]
10. Shmahalo, R. (2000) Sakralnyi napriamok u kovalstvi Oleha Bonkovskoho. [The sacred direction in the blacksmithing of Oleg Bonkovsky] *Ukrainskyi svit. Ukraina – Nimechchyna*. 2. [in Ukrainian]
11. Shmahalo, R. (2015) Khudozhnii metal Ukrainy ХХ – poch. ХХІ ст. [Artistic metal of Ukraine 20th – early 21st century] *Entsyklopediia khudozhnoho metalu. Vol. II*. Lviv: Apriori. 276 p. [in Ukrainian]
12. Shmahalo, R. (2016) Khudozhnii metal Ukrainy druhoi polovyny ХХ ст. [Artistic metalwork of Ukraine in the second half of the 20th century] *Istoriia dekoratyvno-prykladnoho mystetstva Ukrainy. Vol. 5*. Kyiv: IMFE im. M. T. Rylskoho. 194-212; 457-479. [in Ukrainian]
13. Shmahalo, R. (2013) Yuvilei „Lvivskoho Hefesta“: panorama tvorchosti Oleha Bonkovskoho. [Anniversary of „Lviv Hephaestus“: a panorama of Oleg Bonkovsky's work] *Visnyk Lvivskoi natsionalnoi akademii mystetstv*. 24. 281-291. [in Ukrainian]
14. Shcherbakivskyi, D. (1926) Bukovynski i Halytski derevliani tserkvy, nadhrobni i prydorozhni khresty, fihury i kaplytsi. [Bukovinian and Galician wooden churches, tombstones and roadside crosses, figures and chapels] *Ukrainske mystetstvo, XXXIV*, 2. Kyiv; Praha : Ukr. hromad. vyd. Fond. 62 p. [in Ukrainian]

Дата першого надходження рукопису до видання: 07.11.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 12.12.2025

Дата публікації: 31.12.2025